

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

מתורת

הוד כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שנה ה' / גליון קעג

ערש"ק פרשת עקב ה'תשס"ח



פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת עקב, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון קעג), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זיע"א.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם, ובאיזהו מקומן אף עברו עריכה קלה, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

יוצא לאור על ידי
מכון אור החסידות

325 Kingston Ave. #2, Brooklyn, NY 11213
(718) 732-9017

נדפס באדיבות

The Print House
538 Johnson ave. Brooklyn, NY 11237
(718) 628-6700



תוכן העניינים

מקרא אני דורש

וביאור פירוש רש"י על הפסוק "כי המצוה" דמביא פירוש כפשוטו
ופירוש המדרש אגדה; זכות המצוות דדור המדבר ביחס לכניסה לארץ
ישראל נקראת על שם אלו שנכנסו לארץ בפועל.
(ע"פ לקוטי שיחות חלק יט עמ' 94 ואילך)

יינה של תורה

בפרשתנו נרמז ענין הגאולה "כי ה' אלקיך מביאך אל ארץ טובה גו'
וענין הגלות שקודמת לה "במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב
גו'"; הסברה נפלאה בפרטי עניני הגלות המורמזים בכתוב.
(ע"פ לקוטי שיחות חלק ב עמ' 371 ואילך)

חידושי סוגיות

ידייק בשינויי הבבלי והירושלמי מנין ילפינן לדין כובד ראש בתפילה
/ יקדים דיסוד הפלוגתא בגדר "כובד ראש" אם הוא הכנעה סתם או
יראת ה' / יבאר שהם ג' אופנים ב"כובד ראש", אם הוא גדר בהגברא
הפועל או בהחפצא של הפעולה או בהחפצא של הנפעל / עפ"ז מבאר
מה שנחלקו מאיזה כתובים ילפינן / יסיק דאזלי לשיטתייהו בש"ס אם
יראת חטא זוטא הוי ג"כ יראה.
(ע"פ לקוטי שיחות חלק לד עמ' 67 ואילך)

הוספה – דרכי החסידות

אגרת קודש מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש נ"ע – אודות
אהבת החסידים, דהיא כמו אהבת אחים ממש.
(אגרות קודש חלק ד עמ' שלח)

מקרא אני דורש

”המצוה ע”ש גומרה” – הנכנסים לארץ

ביאור פירוש רש”י על הפסוק ”כי המצוה” דמביא פירוש כפשוטו ופירוש המדרש אגדה ; זכות המצוות דדור המדבר ביחס לכניסה לארץ ישראל נקראת על שם אלו שנכנסו לארץ בפועל

א. בפרשתנו (ח, א): ”כל המצוה אשר אנכי מצוך היום תשמרון לעשות, למען תחיון ורבייתם ובאתם וירשתם את הארץ אשר נשבע ה’ לאבותיכם”.

ובפירוש רש”י: ”כל המצוה – כפשוטו. ומדרש אגדה, אם התחלת במצוה גמור אותה, שאינה נקראת המצוה אלא על שם גומרה, שנאמר ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם’ – והלא משה לבדו נתעסק בהם להעלותם ; אלא לפי שלא הספיק לגומרה וגמרוה ישראל, נקראת על שמם”.

וצריך ביאור:

הלשון ”כל המצוה” היא לשון רגילה בתורה, והיא כתובה כמה פעמים עוד לפני הכתוב כאן (בפרשת ואתחנן ה, כח. ו, כה), ושם לא פירש רש”י מאומה ;

מה הוקשה איפוא לרש”י כאן דוקא, שלכן הוצרך לומר במפורש שהכוונה היא ”כפשוטו”, ואף בכך לא הסתפק אלא הוצרך להגיע ל”מדרש אגדה” ?

ב. ויש לבאר:

אכן פירוש המלים "כל המצוה" הוא פשוט, שהכוונה היא לכל המצוות, וכדברי הרא"ם כאן: "שם מצוה הוא שם המין, וכאילו אמר כל המצוות" [ולהעיר מפרש"י (ויצא לא, ג): "דרך המקראות לדבר כן"]. ולכן במקומות הקודמים שבהם נזכרה לשון זו רש"י לא הוצרך לפרש מאומה;

אמנם בפסוק כאן יש קושי מיוחד:

משה רבינו התחיל לומר את ספר משנה תורה בראש חודש שבט; וכיון שמשה אומר "כל המצוה אשר אנכי מצוך היום תשמרון לעשות למען תחיון ורבייתם ובאתם וירשתם את הארץ", שבזכות קיום כל המצוות יזכו להיכנס לארץ ולרשתה –

לא מובן כיצד אומר הפסוק "כל המצוה", שעל ידי קיום כל (תרי"ג) המצוות יהי לאחר מכן ("למען") "תחיון ורבייתם ובאתם וירשתם";

הרי במשך הזמן שמתחילת חודש שבט עד כניסתם לארץ (בתחילת חודש ניסן) היתה להם אפשרות לקיים חלק קטן מתרי"ג המצוות בלבד – הם לא יכלו לקיים אז את כל המצוות התלויות בארץ, וכן לא היתה להם אפשרות לקיים את כל המצוות התלויות בחגים ומועדים וכו'!

לכן נדרש רש"י לפרש במיוחד: "כל המצוה – כפשוטו". בזה הוא מבהיר, שצריך לפרש "כל המצוה" על כל המצוות [וכנ"ל שלשון יחיד מתפרש כאן בתור "שם המין" שכולל הרבה פרטים], הגם שאין זה כל כך חד וחלק. ולפי זה, הפירוש של "כל המצוה" אינו כל תרי"ג המצוות, אלא כל אותן מצוות שהיתה ביד ישראל אפשרות לקיימם באותו זמן שעד הכניסה לארץ.

ג. אמנם כיון שסוף סוף דוחק הוא – וכאמור, שלשון "כל המצוה" הוא שם המין שכולל כל המצוות בלי הבדל, ולאידך בענינו פירושו רק מיעוטא דמיעוטא של כל המצוות – לכן ממשך רש"י ומביא פירוש שני: "אם התחלת במצוה גמור אותה, שאינה נקראת המצוה אלא על שם הגומרה", שלפי זה פירוש "כל המצוה" הוא שיש לסיים המצוה כולה עד תומה.

אבל עדיין לא מובן: לפי פירוש זה, מה השייכות של ציווי זה ("אם התחלת במצוה גמור אותה") עם הכניסה לארץ – שבזכות ענין זה יקיימם "למען תחיון ורבייתם ובאתם וירשתם את הארץ"?

והביאור בזה:

כיבוש וירושת ארץ ישראל על ידי בני ישראל שייכת היא לקיום המצוות של בני ישראל הכובשים, כדברי משה המפורשים בפסוק [וכן נאמר בתחילת הפרשה (וראה גם ואתחנן ז, ח ואילך. ובארוכה בשיחת רבינו בש"פ עקב תשכ"ה)].

לקראת שבת

ז

וזה מה שבא הפסוק לומר: אף על פי שגם בני ישראל שבדור הקודם – אלו שמתו במדבר – קיימו מצוות, ובכך סייעו לענין הכניסה לארץ [כי אף שמצד עון המרגלים נגרם שהתעכבו במדבר ארבעים שנה, הרי אף על פי כן פשיטא שהמצוות שלהם גרמו ופעלו גם בנוגע להכניסה לארץ ישראל], אף על פי כן "אינה נקראת המצוה אלא על שם הגומרה", אותם יהודים שנמצאים בסוף שנת הארבעים, ולהם דוקא אומר משה "כל המצוה . . . תשמרון לעשות למען תחיון ורביתם ובאתם וירשתם את הארץ", שביאת הארץ וירושת הארץ נפעלת בזכות המצוות שלהם.

לפי זה מובן שבפסוק כאן מודגש הענין של "אם התחלת במצוה גמור אותה" – הכניסה לארץ היא דוקא על ידי "כל המצוה", על ידי אלו ש"גומרים" את קיום המצוה בסיום שנת הארבעים.

ולפי זה מובן גם שמדרש אגדה זה אינו מבטל לגמרי את הפירוש הפשוט בתיבות "כל המצוה", כי גם לפי מדרש זה הכוונה היא לכל המצוות (ולא רק למצוה אחת) – כל המצוות שקיימו בני ישראל במשך הארבעים שנה במדבר נחשבים מצוות של אותו הדור ש"גומר" את הענין ופועל לסיים את הכניסה לארץ.



יינה של תורה

ידיעת 'מחלות' הגלות בכדי לבוא לגאולה

בפרשתנו נרמז ענין הגאולה "כי ה' אלקיך מביאך אל ארץ טובה גו" וענין הגלות שקודמת לה "במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב גו"; הסברה נפלאה בפרטי עניני הגלות המורמזים בכתוב

א. פרשתנו, פרשת עקב, הינה אחת משבע הפרשיות ד"שבעה דנחמתא", והיינו שבע השבועות שלאחר תשעה באב שההפטרות שלהם עוסקות בענין הנחמה והגאולה. והנה, מכיון שתוכן ההפטרה היא מעין הפרשה, יש לומר שגם תוכן הפרשה קאי בענין ד"נחמתא" – נחמה וגאולה.

דהנה בפרשתנו מסופר על כניסת עם ישראל לארץ ישראל, לאחר סיום וגמר של הארבעים שנה שהיו במדבר – "כי ה' אלקיך מביאך אל ארץ טובה ארץ נחלי מים וגו' ארץ אשר אשר אבני ברזל ומהררי תחצוב נחושת וגו'" (ח, ד-ט). ובזה מרומז ענין הגאולה, שכשם שלאחר הארבעים שנה יצאו מהמדבר ונכנסו לארץ ישראל, כך בקרוב נצא מהגלות ("מדבר העמים"), ונגיע אל הגאולה.

והנה, לאחר זה כתיב (שם יא-טו): "השמר לך פן תשכח את ה' אלקיך. . המוליכך במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב צמאון אשר אין שם מים". ולכאורה, לאחר שמסופר ע"ד הכניסה לארץ, לשם מה צריכה התורה לכתוב שוב אודות מציות המדבר והחסרונות שבו?

לקראת שבת

ט

והענין הוא, דבכדי לצאת מהגלות (מדבר) ולהגיע להגאולה (ארץ ישראל) – יש צורך לדעת קודם את פרטי הגלות וסיבת הגלות, ואז ניתן לתקן את הסיבה לגלות, ובמילא המסוכב נהי' מתוקן ואפשר להגיע לגאולה.

וע"ד חולי בגשמיות – אשר ידיעת המחלה היא חצי תרופה, כי ע"י ידיעת המחלה יחפש החולה את הדרך לצאת מהמחלה ולהירפא, ועד"ז הוא בנוגע לחולי הנפש – דע"י הידיעה בהגלות וסיבת הגלות אפשר להגיע ליציאה מהגלות ולבוא אל הגאולה.

ב. ויש לבאר תוכן הכתוב "במדבר הגדול והנורא גו'" – דבזה מרומזים פרטי עניינה של הגלות, כדלקמן:

תחילת הירידה בגלות הוא ענין של "המדבר הגדול": דהנה המדבר הוא אינו מקום יישוב עבור בני אדם, אלא מקום "אשר לא ישב אדם שם" (ירמי' ב, ו) – "אדם" קאי על בני ישראל ("אתם קרויין אדם"), וכביאור השל"ה (חלק תושב"כ וישב סוף הדרוש צאן יוסף ובכ"מ) דפירוש "אדם" הוא (כלשון הכתוב (ישעיהו יד, יד)) "אדמה לעליון" – שדומה להשי"ת. דזה קאי בבני-ישראל, שדומים להשי"ת בכך שנשמתם היא "חלק אלקה ממעל ממש" (תניא פ"ב).

וא"כ, המדבר, שהוא מקום "אשר לא ישב אדם שם", הוא מקום כזה שאינו מתאים עבור בני ישראל, "אדם", אלא עבור אומות העולם; ובעומק יותר י"ל, דהמצב של "מדבר" שייך גם ביהודי עצמו. דאצל כל יהודי ישנם שני מצבים בכללות: (א) כאשר הוא מתפלל, לומד ומקיים מצות, דאז מורגש ה"אדם" – "אדמה לעליון" שבו. ו(ב) כאשר הוא מתעסק בענייני הפרטיים, דאז מורגש ה"מדבר" שבו.

ועל-זה אמר הכתוב: "המדבר – הגדול": דיהודי עלול להתבונן ולעשות חשבון שה"מדבר" הוא גדול. הן בפשטות, דעם ישראל לגבי אומות העולם שסביבם הינם "המעט מכל העמים" (ראתחנן ז, ט). והן בנוגע ל"מדבר" שבנפשו פנימה, דעיקר היום רוב הזמן שלו הוא מתעסק בענייני העולם, ורק מעט זמן בלבד הוא מקדיש לענייני תורה ומצוות.

– האמת היא, שלמרות שענייני העולם הם רוב משך זמן היום. אבל מ"מ, כל זה הוא רק בכמות זמן בלבד, ואילו הדבר העיקרי אצל היהודי הוא לימוד התורה וקיום המצוות שלו, למרות שהם קטנים בכמות.

[וע"ד דוגמא מעץ השדה ד"האדם עץ השדה" (שופטים כ, יט)), שיש לו ריבוי ענפים ועלים, ואילו הפירות שהוא מצמיח הרי זה בכמות קטנה לגבי ריבוי הענפים והעלים שלו. ומ"מ, עיקר ותכלית העץ, כולל הענפים והעלים, הוא להצמיח פרות. דכן הוא אצל יהודי, דלמרות שלימוד התורה שלו במשך היום הוא בכמות קטנה לגבי שאר עסקיו במשך היום, מ"מ, בזה הוא עיקר תכליתו וענינו, ללמוד תורה ולקיים מצוות] –

לקראת שבת

ובזה הוא תחילת הירידה בגלות – כאשר יהודי מתחיל לחשוב שמציאות ה"מדבר" הוא "גדול", שנותן גדלות וחשיבות לענייני המדבר.

ג. לאחר מכן, ממשיך הכתוב: "המדבר הגדול והנורא" – דלא זו בלבד שהיהודי מחשיב את מציאות המדבר ל"גדול", אלא גם ל"נורא".

ביאור הענין:

"גדול" ענינו שהוא גדול יותר מהדבר הקטן. אבל סוף-סוף, כאשר מדובר על הדבר הקטן אזי יש לו מציאות בפני עצמו. משא"כ "נורא" משמעותו שהוא מתירא מהדבר הגדול, דהיינו, שגם כאשר מדובר אודות מציאות הדבר הקטן לכשעצמו אין לו חשיבות בפני-עצמו כקטן, אלא הוא מתירא מהגדול.

ובנדר"ד, כאשר יהודי מחשיב את העולם ל"גדול", אזי הוא נותן לו חשיבות. ולכן, בגלל שהוא מחשיב את עניני העולם, הנה מציאות העולם היא עיקרית אצלו, ותופסת את הרוב הזמן שלו. אבל אעפ"כ, בשעה שהוא מתעסק בלימוד התורה וקיום המצות אזי הוא עושה זאת כדבעי;

אבל כאשר מציאות העולם נחשבת אצלו גם ל"נורא" – אזי אפילו בשעה שהוא מתעסק בענייני קדושה יש לו מורא מעניני העולם, והיינו, שמתכוונן האם זה מתאים למציאות העולם, ומודאג ממה שהעולם יאמר על כך.

ד. ולאחרי זה מפרט הכתוב: "המדבר הגדול והנורא" נחש שרף ועקרב צמאון אשר אין שם מים".

ביאור הענין:

איתא בספרים (ספר ערכי הכינויים מע' נחש) שארסו של הנחש הוא חם. והיינו, שלא רק מחשיב את עניני העולם, וירא מהם, אלא עוד זאת שהתעסקותו בעניני העולם היא בהתלהבות וחמימות; ומזה באה ירידה נוספת – "שרף", והיינו שהתלהבותו בעניני העולם כה חזקה עד ש'שרוף' ומכלה לגמרי את התלהבותו בעניני קדושה.

ולאחרי זה באה ירידה נוספת – "עקרב":

בנוגע לעקרב איתא (שם) שארסו הוא קר. והיינו, שהיחס שלו לענייני תורה ומצות הוא בקרירות ואדישות ר"ל; ודבר זה גרוע עוד יותר מבחינת "נחש" ו"שרף", שהעסק בעניני העולם הוא בהתלהבות וחמימות – שכן, כאשר הוא מתעסק בעניני העולם בהתלהבות וחמימות הרי זה מורה על חיות, ובמילא סוף-סוף יתכן להחליף זאת לחיות והתלהבות שבקדושה. משא"כ כשמדובר בקרירות, הרי זה סימן על היפך החיות לגמרי (וראה קונטרס העבודה פרק ח).

לקראת שבת

יא

ולאחרי זה עלולים להגיע לירידה נוספת – "צמאון אשר אין שם מים":

בנוגע לדברי רז"ל אודות בת־קול וכרוזים שונים היוצאים בכל יום מלמעלה – מבואר בחסידות, דהגם שאין שומעים אותם, הנה הנשמה מרגשת אותם. וזהו מה שהאדם פעמים מתעורר בהרהורי תשובה בלי כל התבוננות וכיו"ב, דהסיבה לזה הוא שהנשמה שלו "שמעה" את הקול מלמעלה והתעוררה בתשובה.

אמנם לפעמים, כאשר האדם שקוע לגמרי בעניני העולם (וכנ"ל), יתכן שיבוא לידי התעוררות, מצד מה שנשמתו הרגישה את הקול מלמעלה, אבל התעוררות זו תהי' רק בענינים גשמיים, ולא תבוא לידי ביטוי ברוחניות כלל. וזהו "צמאון אשר אין שם מים", דהאדם יכול להתעורר ב"צמאון" אבל לא לקדושה, "אין שם מים" דמים קאי על התורה (ראה ב"ק יז, א).

והנה, הסיבה לכך שהפסוק מודיענו על דבר כל זה – כל פרטי הירידה, שהתחלתם היא בכך שיהודי מחשיב את עניני העולם בתור ענינים חשובים וגדולים – הוא כי ע"י ידיעת הסיבה של הגלות אזי אפשר (לדעת מה) לתקן, דע"י זה נצא מן הגלות ונבוא לגאולה האמיתית והשלימה במהרה בימינו.



חידושי סוגיות

דין כובד ראש בתפילה

ידייק בשינויי הבבלי והירושלמי מנין ילפינן לדין כובד ראש בתפילה / יקדים דיסוד הפלוגתא בגדר "כובד ראש" אם הוא הכנעה סתם או יראת ה' / יבאר שהם ג' אופנים ב"כובד ראש", אם הוא גדר בהגברא הפועל או בהחפצא של הפעולה או בהחפצא של הנפעל / עפ"ז מבאר מה שנחלקו מאיזה כתובים ילפינן / יסיק דאזלי לשיטתייהו בש"ס אם יראת חטא זוטא הוי ג"כ יראה

א.

ידייק בשינויי הבבלי והירושלמי מנין ילפינן לדין כובד ראש בתפילה

תנן במס' ברכות (רפ"ה) "אינן עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש", ובגמ' (שם ל, ב) "מנא ה"מ א"ר אלעזר דאמר קרא (ש"א א, י) והיא מרת נפש, ממאי דילמא חנה שאני דהות מרירא לבא טובא, אלא א"ר יוסי ב"ר חנינא מהכא ואני ברוב חסדך אבא ביתך אשתחיה אל היכל קדשך ביראתך (תהלים ה, ח), ממאי דילמא דוד שאני דהוה מצער נפשי' ברחמי טובא, אלא אמר ר' יהושע בן לוי מהכא השתחוו לה' בהדרת קודש (תהלים כט, ב. שם צו, ט. דה"א טז, כט¹), אל תקרי בהדרת אלא בחרדת, ממאי דילמא לעולם אימא לך הדרת ממש כי הא דרב יהודה הוה מציין נפשי' (מקשט עצמו בכגדיו (רש"י)) והדר מצלי, אלא א"ר נחמן בר יצחק מהכא עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה (תהלים ב, יא)".

והנה בירושלמי (שם פ"ה ה"א) איתא "ריב"ל אמר השתחוו לה' בהדרת קודש בחדרת קודש, ר' יוסי בן חנינא אמר עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה", והיינו שהירושלמי לא ס"ל כהבבלי שנדחה הלימוד מ"השתחוו גו' בהדרת קודש" (ואשר המסקנא – וכ"ה בפוסקים (רי"ף ורא"ש ברכות שם²) – היא (כדעת רנב"י) דילפינן ל' מ"עבדו גו' ביראה"), אלא שהירושלמי ס"ל דאפשר ללמוד הדין משני הכתובים.

ויתירה מזו מצינו בילקוט שמעוני, שעל הפסוק (מזמור צו שם (רמז תתנב)³) "השתחוו לה' בהדרת קודש" מביא רק הלימוד דריב"ל⁴, אף שבפשטות י"ל שלא הביא שאר הלימודים מפני שזהו המדרש לפסוק זה⁵.

יש לומר בפשטות, דהירושלמי לא ס"ל דחיית הבבלי "לעולם אימא לך הדרת ממש", שהרי מצינו בכוכ"מ מקומות שדרשינן "אל תקרי כו" וגם הפירוש הפשוט דקרא⁶, ותרוייהו איתנהו ב', הן הפירוש הפשוט והן הפירוש לפי ה"אל תקרי" [ואדרבה, ידוע

תרכג) מובא רק הלימוד מעבדו גו' – הרי כיון שבמזמור צו שם הביא רק דעת ריב"ל, באופן שכשאדם לומד חלק זה דהיל"ש "יודע" רק מדיעה זו (ובפרט שהיל"ש מביאו בלשון סתמית "שנו רבותינו"), מסתבר לומר, שלדעת היל"ש יש מקום להכריע (למסקנא) T רק כדעת ריב"ל [וכן במזמור ב הביא רק הלימוד מ"עבדו גו' ביראה", כיון שלדעת הבבלי המסקנא היא כדעה זו].

(5) וכן במזמור ב' שם הביא רק הלימוד מ"עבדו גו' ביראה". אבל ראה הערה שלפנ"ז.

(6) אבל י"ל שכוונת הפירכא היא, כי הטעם שריב"ל דריש "אל תקרי" [שהוא רק כשיש קושיא בפשט הכתוב – של"ה חלק תושבע"פ לשונות סוגיות אות א (תג, ריש ע"ב)] – הוא (כמ"ש במפרשים) לפי שהוקשה ל' לריב"ל, ד"בהדרת קודש" משמעו שקאי על האדם, ואיך אפ"ל שבעת התפלה צ"ל בהדר ויופי (ראה הרי"ף ועץ יוסף לע"י שם. וראה חדא"ג מהרש"א, פנ"י ועוד מפרשי

(2) (וכ"ה בפיהמ"ש להרמב"ם שם). שו"ע אדה"ז אור"ח סצ"ג ס"ב.

ולעהר מאגנת פ"י (צט, ב) "כובד ראש כו' לעורר רחמים כו' וכדיליף התם בגמ' מקרא דכתיב והיא מרת נפש".

(3) והוא דלא כמסקנת התוס' (ברכות שם. וכ"כ בפ"י מהר"ש סיריליאו לירושלמי שם) שפירשו שהכוונה למזמור כט (וראה גם ילקוט המכירי לתהלים מזמור כט). וי"ל שטעמו דהיל"ש, כי הכתוב במזמור כט פירושוהו חז"לא (מגילה יז, ב – שהביאו התוס') דקאי על ברכה שלישיית⁷, ו"כובד ראש" צ"ל לפני כל התפלה.

[ותמיהת התוס' דהו"ל להביא רא' מהמשך הכתוב "חילו מלפניו" כל הארץ" – יתרץ, דזה קאי על "כל הארץ" ולא יראת המתפלל. וראה חדא"ג מהרש"א ואהבת איתן לע"י ברכות שם].

(4) ואף שביל"ש ש"א שם (רמז עח) הובאה כל סוגיית הבבלי, וביל"ש תהלים עה"פ עבדו (רמז

(שם, ל). אבל צע"ג אם יש מקום לומר שלזה כוונת התוס' (ובפרט ששם "חילו גו" הוא בפסוק בפ"ע). ואולי הוא ט"ס וצ"ל "מפניו" בכתהלים צו שם (וכ"ה בחדא"ג שם).

(ד) אבל אין לומר שכוונת היל"ש היא רק להביא כל הלימודים שהובאו בגמ' (כל א' במקומו), אף שאין כן המסקנא – שהרי במזמור ה לא הביא דרשת ר"י בר חנינא מ"ואני ברוב גו' ביראתך".

(א) ולהעיר, שבגליון הש"ס לברכות (כח, ב) הביא גירסא שזוהי דעת ריב"ל.

(ב) אבל צ"ע, שהרי דרשה זו (על מזמור כט) הובאה ביל"ש (גם) במזמור צו שם לפנ"ז! ולכאורה עפ"ז גם בדרשה שלאח"ז על "השתחוו גו" הכוונה לכתוב דמזמור כט. אבל אי"כ אינו מובן מה בעי הכא (במזמור צו) כל דרשות אלו. ועצ"ע.

(ג) כן הוא בתוס' לפנינו. והוא כל' הכתוב דה"א

לקראת שבת

הכלל⁷, שהלימוד ד"אל תקרי" לא בא לעקור פשטות הכתוב, אלא להוסיף עליו. וכמו"כ בנדר^ד, דאף שלמדין מ"השתחו גו' בהדרת קודש" שצריכים לקשט עצמו בבגדיו ("הדרת ממש"), אפשר ליליף מיני⁸ גם "אל תקרי הדרת אלא חרדת"⁹.

אלא שעפ"ז צע"ק, מהי סברת הבבלי, שנדחה הלימוד מ"השתחו גו' בהדרת קודש".

ב.

יקדים דיסוד הפלוגתא בנדר "כובד ראש" אם הוא הכנעה סתם או יראת ה'

ויובן בהקדם התמי', לכאורה, לאידך גיסא:

כיון שישנו פסוק מפורש "עבדו את ה' ביראה", מדוע לא נקטו כל המ"ד הלימוד מפסוק המפורש (ועד שריב"ל הוכרח לומר ד"אל תקרי" כמפורש בקרא) ("בהדרת אלא בחרדת")?

ולכן נ"ל, שיסוד הפלוגתא מהיכן ילפינן דין זה אינו משום דפליגי בפירוש הכתובים האלה¹⁰, אלא דפליגי בתוכן הענין ד"כובד ראש" שצ"ל קודם התפלה, וכ"א נקט הכתוב המדבר בתוכן ה"כובד ראש" שצ"ל לפי דעתו.

[וזהו הטעם שהבבלי מסיק כרנב"י, לפי שס"ל שגדרו של "כובד ראש" הוא זה המודגש בכתוב "עבדו גו' ביראה"; ולהירושלמי – אין הכרע בדבר, ויש מקום לב' הדיעות (או שגדר ד"כובד ראש" הוא התוכן שב"השתחו . . . בחרדת קודש", או התוכן שב"עבדו גו' ביראה"); ואילו להיל"ש יש מקום להכריע כדעת ריב"ל].

ביאור הענין:

בפירוש "אין עומדין כו' אלא מתוך כובד ראש" כתב רש"י "כובד ראש – הכנעה"¹¹,

מ"הכון לקראת אלקיך" (עמוס ד, יב. שבת י), רע"א) וכפרש"י שם "התנאה לפניו".

10) ובפשטות, הפירכות שבש"ס הן ממסדר הש"ס, שבא להוכיח כדעת רנב"י, ואין אלו טעמים של בעלי המימרות עצמם, דהם רק אמרו הלימוד כ"א לפי שיטתו בענין "כובד ראש", ככפנים. ואכ"מ.

11) ראה גם תר"י, חי' המיוחסים להריטב"א (ירושלים, תשד"מ¹), מאיר"ל ועוד שם. –

הש"ס – עוד קושי בכתוב לפי פשוטו. ואכ"מ) – וע"ז מתרין שיש לפרשו על האדם, ש"מציינ נפשי' והדר מצלי", וכיון שאין קושיא בפשט שוב אין צריך לדרוש "אל תקרי".

ויש לומר, שהירושלמי ס"ל שהלימוד ד"אל תקרי" בנדר^ד הוא כהסוג "שאין לו קושיא בקריאה" והלימוד הוא רק "כמו סימנא בפיהם . . . כדמות אסמכתא" (של"ה שם).

7) ראה אנציקלופדי' תלמודית ערך אל תקרי. וש"נ.

8) ולהעיר מפנ"י שם. עץ יוסף לע"י שם.

9) גם יש לומר, שריב"ל ס"ל שדין זה נלמד

ה) ונדפסו לפני"ז בשם שיטה להר"א אלשבילי. וכן (בקיצור) בשם שטמ"ק למס' ברכות.

דהיינו שפלות¹² וביטול.

ועפ"ז מברואר הטעם ששאר המ"ד לא ניחא להו להביא הכתוב "עבדו את ה' ביראה" (כרנב"י) – כי מדת היראה (סתם) אינה הענין ממש של "הכנעה", שפלות. דאף שיש שייכות ביניהם ופעמים רבות זב"ז תליא, דמי שירא מהשני מרגיש בדרך כלל הכנעה מפניו¹³, מ"מ אינו מוכרח להיות כן, שהרי תתכן מציאות של יראה ופחד (כי חזק הוא ממנו) בלי רגש של הכנעה ושפלות (אלא שמצד יראתו ממנו נכנע אליו בפועל).

ועפ"ז מובן החילוק הכללי בין הכתובים הנ"ל (שמהם למדים הא ד"אין עומדין כו' אלא מתוך כובד ראש"):

מ"ד הראשון מביא הכתוב ד"והיא מרת נפש" – לפי שבזה מודגש ההרגש של הכנעה ושפלות, דמי שהוא במרירות ה"ה בהכנעה ושפלות.

אבל פשטות כתוב זה שחנה היתה "מרת נפש" בגלל מצבה הפרטי, שלא היו לה ילדים (ש"א א, ב), ואין בזה שייכות להקב"ה.

משא"כ בכתוב ד"ואני גו' אשתחזה אל היכל קדשך ביראתך", מתוארת התפלה בלשון "אשתחזה", שהשתחווה היא להקב"ה, ביטול להשם; ויתירה מזה השתחווה זו היא "ביראתך"¹⁴, שאין זו רק מעשה השתחווה לחוד, אלא היא תוצאה מיראת ה'.

כלומר: "יראה" זו אינה יראת עונש או אפילו יראת חטא (שירא לא רק מן העונש,

אדה"ז על מארז"ל (ע' מב. מד). אוה"ת על מארז"ל (ע' יג. יח). אוה"ת שמות ע' רמו. ויקרא (כרך ב) ע' תמג. ועוד). ונ"ל שהכוונה במקומות הנ"ל רק לתוספת ביאור על פרש"י בענין ההכנעה^[1].

13) ראה תר"י וריטב"א הנ"ל "צריך שישב באימה והכנעה" (ועד"ז ברע"ב שם). וכן בטושו"ע א"ח סצ"ג ס"ב "באימה והכנעה" (וראה שו"ע שם סנ"ג ס"א. אדה"ז שם סי"ד). – אבל בשו"ע אדה"ז שם סצ"ג ס"ב שינה מל' הטושו"ע וכ' "שהיא הכנעה מאימת הקב"ה". וראה הערה 14.

14) ועפ"ז מובנת הדגשת אדה"ז בשו"ע שם "הכנעה מאימת הקב"ה" – לא סתם שפלות (שאפ"ל בככתוב "והיא מרת נפש"). והיינו, דמ"ש "עבדו גו' ביראה" (אף שלא נאמר "ביראתו") הכוונה ל"אימת הקב"ה".

ובפיהמ"ש להרמב"ם שם "בכוונה וביראה". אבל בתרגום קאפח שם "הרציניות וההתכוננות".

12) ראה ס' המכתם ברכות שם "הכנעת ושפלות הרוח". וראה רמ"א (ושו"ע אדה"ז) או"ח סצ"ח ס"א. לקו"ת בלק עא, ג. שערי תשובה (לאדמו"ר האמצעי) ש' התפלה (כג, ב ואילך). ובכ"מ.

ולהעיר שבכ"מ הובא בשם רש"י "הכנעה ושפלות" (והחרים תרל"א ע' טז. סה"מ תרס"ה ס"ע קצד. המשך תרס"ו ע' תפז. סה"מ תרע"ח ריש ע' צד. שם (הוצאת תשד"מ) ע' תלג. סה"מ קונטרסים ח"ב (תלז, א. תמ, ב). סה"מ תש"ז ע' 203. לקו"ד ח"ד תשעה, ב. ועוד).

[אבל בפרש"י לפנינו אין תיבת "ושפלות" (וכן אינה בהעתקת לשון רש"י באגה"ת פ"י שם. מאמרי

ז) ראה בפרטיות אג"ק כ"ק אדמו"ר ח"ב ע' שפט. המו"ל.

ו) ושם: הכנעת הלב ושחיית הקומה כו'. וראה גם פ"י ריבב"ן שם (וא"כ "כובד ראש" אינו משל (כפ"י התר"י וריטב"א הנ"ל). וראה פנ"י שם).

לקראת שבת

אלא מעצם החטא¹⁵, לעשות נגד רצונו ית' – אלא היא "יראתך", יראת השם, ירא בושת, בהכירו גדלות האל, ובלשון הרמב"ם (הל' יסוה"ת פ"ב ה"ב. שם פ"ד הי"ב) "בשעה שיתבונן (בגדלות האל) כו' מיד הוא נרתע לאחוריו ויפחד ויודע שהוא ברי' קטנה שפלה אפלה עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות", "בזמן שאדם מתבונן בדברים האלו כו' יירא ויפחד משפלותו ודלותו וקלותו כו' וימצא עצמו שהוא ככלי מלא בושה וכלימה ריק וחסר". וזהו"ע "כובד ראש" – הכנעה (ושפלות) קמי' ית'.

[אלא שבזה גופא מוסיף ריב"ל הלימוד מהכתוב "השתחוּ גו' בהדרת קודש" – כי בזה מודגשת עוד יותר דרגא זו של יראה וביטול, (כדלקמן סעיף ד)].

אך רנב"י ס"ל, שמשפיק לפני התפילה ההכנעה בפועל כלפי הקב"ה, שבאה גם ע"י יראה סתם (באיזו דרגא שהיא), ולכן מביא הכתוב ד"עבדו את ה' ביראה".

ג.

יבאר שהם ג' אופנים ב"כובד ראש", אם הוא גדר בהגברא הפועל או בהחפצא של הנפעל

ויש לומר, שיסוד פלוגתתם הוא – בגדר ד"כובד ראש" בענין התפלה, שיש לפרשו בכמה אופנים (ובלשון הרגזובי¹⁶: פועל, פעולה או נפעל):

א) "כובד ראש" בנוגע להגברא המתפלל ("פועל"), שכדי שהאדם יהי' במצב שיוכל להתפלל כראוי לפני הקב"ה, צריך לעורר בעצמו רגש ההכנעה, "כובד ראש". בלשון הראשונים (ריטב"א הנ"ל. פי' הרא"ה ברכות שם¹⁷) שהתפלה צ"ל "מתוך הכנעה וישוב הדעת, לכוי' הדברים שיצאו מפיו".

ב) "כובד ראש" בנוגע להחפצא דתפלה ("פעולה"), שהענין דתפלה¹⁸ דורש שהאדם יהי' במצב של "כובד ראש"¹⁹.

אינו רק הכנה לפני התפלה, אלא צ"ל בעת התפלה עצמה (ראה שושנים לדוד למשניות שם. פנ"י שם. ועוד. ולהעיר משו"ע אדה"ז סצ"ח ס"א "בשעת התפלה בדברים המכניעים את הלב". ועיין אגה"ת ספ"י. ואכ"מ).

19) ראה תוס' ר' יהודה החסיד ברכות שם (ד"ה מנא ה"מ) "דאי לא קרא לא הוה צריך אלא כוונת הלב". ומשמע דכובד ראש אינו חלק ותנאי בענין הכוונה. – ועפ"ז הבבא ד"חסידים הראשונים" הוא ענין בפ"ע (דקאי רק על ההכנה לתפלה).

15) ראה תויו"ט סוף סוטה. לקו"ת מטות פב, א. ועוד.

16) ראה מפענח צפונות פי"ב.

17) ראה גם פי' מהר"ש סיריליאו לירוש' שם. וכן משמע במאירי שם.

ועפ"ז, המשך המשנה ד"חסידים הראשונים כו' היו שוהין שעה אחת כו' הוא ראי' והמשך ל"אין עומדין כו' אלא מתוך כובד ראש". וראה הערה 19.

18) ועפ"ז י"ל נפק"מ למעשה, שכובד ראש

לקראת שבת

יז

ג) "כובד ראש" בנוגע לאופן קבלת התפלה אצל הקב"ה (ה"נפעל" כביכול) – שכדי שתהא התפלה רצויה לפניו²⁰, וימלא בקשת המתפלל, צריך האדם להיות במצב של "כובד ראש".

ובהתאם לזה הוא החילוק בין הכתובים (הנ"ל) שמהם למדים זה:

הטעם שרנב"י ס"ל שלענין "כובד ראש" מספיקה "יראה" (שבכתוב "עבדו גו' ביראה"), הוא לפי שס"ל ד"כובד ראש" בא להכשיר את הגברא שיהי' במצב של יישוב הדעת הדרוש לתפלה. ולזה מספיק שירגיש יראת ה' באיזו דרגא שהיא, כי תנועת היראה (אפילו אם אינה אלא יראת עונש או יראת חטא) פועלת על האדם, שבעמדו לפני ה' לבקש את צרכיו ממנו ית', יתפנה משאר מחשבותיו ויתפלל בישוב הדעת וכוונה הרצויה;

המ"ד דיליף לה מהכתוב "והיא מרת נפש", שבו מודגש רגש המרירות (כנ"ל) – ס"ל, ד"כובד ראש" פועל שתפלתו תתקבל אצל הקב"ה²¹, וכמפורש בכתוב (ישעי' סו, ב) "ואל זה אביט אל עני ונכה רוח" (וכמבואר בכ"מ²² שהקב"ה שומע אל תפלת העני),

ולכן אין נפק"מ מהי טיבת המרירות – כבכתוב "והיא מרת נפש", שהמרירות באה מפני שלא היו לה ילדים – כי רגש השפלות גורם שהקב"ה ישמע אל התפלה וימלא הבקשות;

ואילו להמ"ד דילפינן לה מהכתוב "אשתחוה גו' ביראתך" (או מ"השתחוה לה' בהדרת קדש") – המורה על יראה מחמת בושת וביטול לגבי הקב"ה – ה"ז נוגע להחפצא דתפלה, כי מעשה התפלה דורש שהאדם "יראה עצמו כאילו הוא עומד לפני השכינה" (ל' הרמב"ם ה' תפלה פ"ד ה"טז), שבלי זה אין כאן חפצא של תפלה²³, והרגש זה (ש"עומד לפני השכינה") קשור בזה שהאדם הוא במצב של הכנעה ושפלות באופן שמתבטל לגבי רוממות האל (שעומד לפניו).

כדי שתהא תפלתו נשמעת.

22) ראה משפטים כב, כב. שם, כו. וראה סוטה ה, ב (סנה' מג, ב) "מי שדעתו שפלה כו' אין תפלתו נמאסת שנאמר (תהלים נא, יט) לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה". וראה מעלת תפלת עני ע"ד החסידות – סה"מ תרכ"ז ע' שצח ואילך. סה"מ קונטרסים ח"א קיח, ב ואילך.

23) ראה חרושי הגר"ח על הרמב"ם ה' תפלה שם. וראה בכ"ז לקו"ש חכ"ב ע' 116 ואילך ובהערות שם.

20) ראה תר"י וריטב"א הנ"ל "שישב באימה והכנעה כדי שתהא תפלתו רצויה ומקובלת". וכן מפורש במדרש תהלים מזמור קח (ויל"ש שם רמז תתסז) "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש כו' כדי שישמע הקב"ה תפלתם".

21) אף שגם כוונת התפלה שייכת לקבלת התפלה (ראה ריטב"א הנ"ל שמצרף שני הדברים, "לכוין הדברים כו' כדי שתהא תפלתו רצויה ומקובלת") – הרי זהו ענין נוסף בכוונה, משא"כ השפלות בתפלה (המדובר בפנים) עיקר ענינה רק

לקראת שבת

ד.

עפ"ז מבאר מה שנחלקו מאיזה כתובים ילפינן

ובזה יש לבאר הטעם שריב"ל לא הסתפק בכתוב ד"ואני גו' אשתחווה גו' ביראתך" אלא יליף לה מ"השתחוו לה' בהדרת קודש, אל תקרי בהדרת אלא בחדרת" – שיש לומר, שטעמו הוא בעיקר מצד תוכן הכתוב – שדוקא בכתוב זה מודגש ביותר ביטול להשם:

(א) חרדה – אינה יראה סתם, אלא ביטול שחודר בכל מציאותו²⁴ עד שגורם לחרדה. (ב) "חדרת) קודש" – היינו שהאדם מרגיש קדושת הקב"ה, שזה מביאו לידי חרדה, יראת בוש²⁵ כנ"ל [משא"כ בלשון "יראתך" סתם, נכללים כל אופני יראת ה', גם יראת עונש ויראת חטא].

ועפ"ז יש לומר, שזה שבכתוב נאמר "הדרת קודש" (ורייב"ל הוצרך לדרוש "אל תקרי בהדרת אלא בחדרת"), לא רק שאינו סתירה לדרשת רייב"ל, אלא אדרבה, זה נוגע להענין ד"כובד ראש" [וכנ"ל הכלל ב"אל תקרי", שאינו בא לעקור פירוש הפשוט, אלא להוסיף עליו] – כי כדי להגיע ל"חדרת קודש", יראת בוש²⁵, הוא ע"י ההתבוננות ב"הדרת קודש", הדרו וגדלותו של הקב"ה, כמבואר ברמב"ם (הנ"ל) ד"היאך היא הדרך . . ויראתו בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים כו", ובלשון הרמ"א (או"ח סצ"ח. שו"ע אדה"ז שם) שלפני התפלה על האדם להתבונן "ברוממות האל ובשפלות האדם".

ה.

יסיק דאזלי לשיטתייהו בש"ס אם יראת חטא זוטא הוי ג"כ יראה

ויש לומר שרנב"י, הסובר ש"כובד ראש" הו"ע היראה (סתם), ורייב"ל, הסובר דקאי על יראת בוש²⁵, ביטול בתכלית ("חדרת קדש") – לשיטתייהו אזלי:

במשנה סוף סוטה נמנו כמה דברים שבטלו "משמת" תנא פלוני, וביניהם "משמת רבי בטלה . . יראת חטא", ובגמ' שם "א"ר נחמץ²⁶ לא תיתני יראת חטא דאיכא אנא". ונת' במ"א (שיחות ערב חה"ש וחה"ש תשל"ה. ועוד) שכוונת ר"נ היא, שא"א לומר שנתבטלה לגמרי מדת יראת חטא, שהרי א"א בלאו הכי [עד שגם בדורות הירודים ביותר, ואפילו בדרא דעקבתא דמשיחא (המתואר בגמ' שם) ישנה מדת יראת חטא – אלא שהיא דרגא פחותה ביראה].

עילאה.

26) היינו ר' נחמן בר יצחק (רש"י מגילה כח, ב). ובמ"א נת' (לקו"ש ח"ג ע' 31 הערה 15) שגם להתוס' שס"ל שסתם ר"נ הוא ר"נ בר יעקב (תוד"ה אנא גיטין לא, ב) – ר"נ דסוף סוטה הוא ר' נחמן בר יצחק. ע"ש. וכ"ה גירסת הע"י שם.

24) ראה מאמרי אדה"ז – אתהלך לאזניא (ע' קיט. קכב ואילך). מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"ג (ע' תתקנב ואילך). – וראה לקו"ת ר"ה ס. סע"א.

25) ולהעיר, ש"קדש" הוא בחי' חכמה (רע"מ בא מג, ריש ע"ב. זח"ג צד, ב. ובכ"ח), יראה

לקראת שבת

יט

וע"ז אמר ר"נ "דאיכא אנא" – שהייתה אצלו דרגא זו דיראת חטא סתם, כמסופר בגמ' (שבת קנו, ב'27) ש"אימי' דרבנב"י אמרי לה כלדאי בריך גנבא הוה, לא שבקתי' גלויי רישי' אמרה לי' כסי רישך כי היכי דתיהוו לך אימתא דשמיא כו' יומא חד כו' נפל גלימא מעילו' רישי' . . אלמי' יצרי' כו'" – היינו ש(בתחילת עבודתו) היתה דרגת יראתו באופן שהוזקק לגלימא (מזכיר תמיד), ודרגא זו ביראת חטא א"א שתתבטל ("לא תיתני יראת חטא"), ושייכת לכל או"א מישראל בכל מקום ובכל זמן.

וגם כאן אזיל לשיטתי', שה"כובד ראש" הנדרש מכאו"א מישראל לתפלה אינה דרגא נעלית ביראה (שאינה שווה לכל נפש), אלא היא יראה סתם, וכנ"ל.

וריב"ל דס"ל ש"כובד ראש" הוא (לא יראה (יראת חטא), (אלא) "חרדת קדש" תכלית הביטול – לשיטתי' אזיל, שס"ל (ע"ז כ, ב) "ענוה גדלה מכולן" (מכל המעלות שנמנו בברייתא דר' פינחס בן יאיר (ע"ז שם. סוף סוטה. ועוד²⁸)), כולל גם יראת חטא, כי לדעתו עיקר המעלה הוא הביטול והשפלות, וכמבואר בזה²⁹ ש"ענוה גדולה מכולן" קאי על ענוה שהיא ביטול בעצם – ולכן ס"ל בנדו"ד שזוהי מעלת ה"כובד ראש" שצ"ל בתפלה, "חרדת קודש".

ויש להוסיף, שגם בזה שריב"ל ס"ל שכובד ראש נוגע לעצם החפצא דתפלה (כנ"ל) – לשיטתו אזיל, שאמר (סוטה ה, ב. סנהדרין מג, ב) "בא וראה כמה גדולים נמוכי הרוח לפני הקב"ה . . מי שדעתו שפלה מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולם שנאמר (תהלים נא, יט) זבחי אלקים רוח נשברה".

דהנה "תפלה (ש) היא במקום עבודה" (לי' רש"י ברכות כאן ד"ה עבוד), אלא שבזה גופא, הרי "תפלות כנגד תמידין תקנום" (ברכות כו, ב (מאמר ריב"ל)) (שהן רק עולות, המכפרות על מ"ע לחוד³⁰), משא"כ ע"י השפלות "מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולם". שמה מובן, שכאשר אדם משפיל עצמו בתפלתו, ה"ז פועל עליו שלא בערך בתפלתו³¹, שאינה רק "עבודה" של קרבן עולה לחוד, אלא עבודה של "כל הקרבנות כולם".

וי"ל שלדעת ריב"ל זהו תוכנו של כובד ראש, שבא לפעול שתפלת האדם תהי' כנגד כל הקרבנות כולן³², ומובן, שלזה דרושה דרגא נעלית ביותר בהכנעה ושפלות, יראת בושת כנ"ל.

השפלות בענין התפלה (אלא שזהו בנוגע להנפעל, שתפלתו תתקבל). וכבר שקו"ט במפרשים, מהו החידוש ב"ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת", דמשמע שזהו חידוש יותר גדול מ"הקריב כל הקרבנות כולם". ואכ"מ.

32) אלא שצ"ע ל"שון המשנה "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש", דמשמע שזהו ענין לעיכובא בעצם ענין התפלה.

27) ראה לקו"ש שם (ע' 31 ואילך) – באור"א.
28) ראה לקו"ש חל"ד עמ' 74 הערה 62.
29) ראה לקו"ת מטות פא, סע"ד ואילך. לקו"ש שם ע' 36 ואילך.
30) ראה אגה"ת פ"א (ק, ב) "והתמיד שהוא קרבן עולה מכפר על מ"ע בלבד".
31) ולהעיר מהמשך מאמר ריב"ל "ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת" – המדגיש ג"כ פעולת

דרכי החסידות

אגרות קודש מכ"ק אדמו"ר מוהררי"צ
מליובאוויטש נ"ע בענייני עבודת השי"ת

אהבת החסידים

"אהבת החסידים כמו שיסדה והדריך הוד כ"ק רבינו הזקן זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, הנה ברכת האחד לחבירו יש לה כח למעלה כמו ברכת שמע קולנו בשמו"ע, כי אב הרחמן חפץ ומשתוקק באהבתם של ישראל זה לזה"

ב"ה כ"ד ניסן תרח"ץ

אטוואצק

אל התלמיד החשוב והכי נעלה

ור"ח אי"א מו"ה . . . שי'

שלום וברכה

דאגה בלב איש ישיחנה

במענה על מכתבו מה' לחד"ז צדקו דבריו במאד וכתוב דאגה בלב איש ישיחנה ואמרז"ל (יומא עה, א) שני פירושים, א' ישיחנה מדעתו, וב' ישיחנה לאחרים ופירש הוד כ"ק אאזמור"ר הרה"ק בעל צמח צדק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע ישיחנה לאחרים היינו לאחרים רק בגוף אבל מאוחד אתו עמו – שמרגיש את ענינו.

לקראת שבת

כא

מעת בואו לאה"ק ת"ו הנני דואג למצבו, ותקותי חזקה להשי"ת אשר מעתה יוטב מצבו בעזה"י בגשם וברוח.

הצדיקים נושאים רינה ותפלה

כי מקומם העצמי של תלמידי התמימים יחיו, עפ"י רצון חפץ ודעת עליון הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, הוא באהלה של תורה בהרבצת תורה ויר"ש בהשפעת דא"ח, כל אחד ואחד מהם במה שמתאים לפניו בהגדת שיעורים בהשפעת דא"ח בהשגחה בהדרכה ובחיזוק הישיבות והחדרים והמסתעף מזה, ויברכם בגשמיות וברוחניות.

ודברי צדיקים קיימים לעד, ונוסף על זה אמרם ז"ל גדולים וצדיקים וכו' כמבואר בדא"ח בענין וקדושים יהללוך סלה, דעליית הנשמות הם ג"פ בכל יום בהג' תפלות, ובפרט נשמת הצדיקים דילכו מחיל אל חיל, הנה דבר ודאי, אשר בכל עת ובכל מקום קדוש היותם נושאים רנה ותפלה בעד המקושרים אליהם ואל פקודתם ושומרים פקודיהם, ובפרט בעד תלמידיהם ותלמידי תלמידיהם, להוושע בגשמיות וברוחניות.

אהבת אחים ממש

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהרר"ש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע פירש מאמרז"ל יסיחנה מדעתו וישיחנה לאחרים, דע"י ישיחנה לאחרים שהוא חבר טוב ומקיים מצות ופקודת הוד כ"ק רבינו הזקן זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אשר הדריך את החסידים להדר בענין האחוה ואהבה באופן היותר נעלה, והוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק אדמו"ר האמצעי זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע מסר נפשו הק', אשר החסידים יהיו באחוה כאהבת אחים באמת לאמתו, והוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק אדמו"ר בעל צמח צדק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אשר אהבת החסידים כמו שיסדה והדריך הוד כ"ק רבינו הזקן זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, הנה ברכת האחד לחבירו יש לה כח למעלה כמו ברכת שמע קולנו בשמו"ע, כי אב הרחמן חפץ ומשתוקק באהבתם של ישראל זה לזה, אשר על כן הנה על ידי שמיש דאגתו לפני חבירו האוהבו באמת, עי"ז מסיחה מדעתו, ובמקומה מתמלא שמחה מהתקוה טובה ובטחון גמור בחסדי השי"ת דלעתיד הקרוב לבוא ברוב טוב.

יכניס עצמו בעניני עבודה באהלה של הרבצת תורה ויר"ש והשפעת דא"ח ודרכי חיים בנועם הקנינים במדות טובות בהענינים המתאימים לפי סגולת כשרונותיו, והשי"ת יעזרהו ויזמין לו בקרוב שידוך טוב, ויסתדר בסדר חיים מאושרים בגשמיות וברוחניות.

הדו"ש ומברכו.

